

1792. Odpowiedź na Deklarację...

<http://rcin.org.pl>

ODPOWIEDZ

NA

DEKLARACYĄ

Przez Jmć Pana Bułhakowa Pośła Rossyjskiego pod Dniem 18. Maia 1794. Roku w Warszawie podaną.



Deklaracya podana w Warszawie przez Jmć Pana Bułhakowa pośła extraordinarynego i pełnomocnego Najiaśnieyszey Imperatorowey całej Rossyi na dniu 18 Miesiaca zeszłego, lubo wystawia postać rzeczy niespodzianą, zdolną przejąć bolesną czulością Narod wolny, tchnący duchem spokojności i sprawiedliwości, zajęty iedynie staniem o zapewnienie swoiey trwałości, swego bezpieczeństwa, swey niepodległości; wlkazule iednak razem w wywodach zamiar iey wspierających, uwagę ścieśniającą, smutny widok skutków ludzkość dręczących, iakie pierwszy rzut oka na tęż Deklaracyą wystawnie. To jest: iż powód iey równie zapewne z znaną wspaniałością serca Najiaśnieyszey Imperatorowey nie zgodny, iako prawdziwey naturze czynów w nieyże przytoczonych obcy, widocznym jest dziełem wrażeń nieprzyjaznych, natchnionych przez

A

obłudę zreczną i interessowaną; która okryta maską obywatelstwa, umiała podeyść zaufanie monarchini, znając skłonność iey do wzruszenia duszę na głos zniewalający patryotyzmu.

Sam rozbiór dokładny i rozważny rzeczy w tey deklaracyi zawartych, jest dostarczającym do zniszczenia fałszywey postaci, w iakiey niechęć usiłowała wyjawiać najprościeysze szczeguły, celem przeistoczenia ich natury. Moc prawdy odkrytey, mogłaby nieskutkować w umyśle sprawiedliwym Najjaśnieyszey Imperatorowey?

Wolność i niepodległość Polski, te dwie istotne własności iey politycznego bytu, uznane są przez samą Deklaracyą bydź obiektem troskliwości sąsiadów Rzeczypospolitey; utwierdzenie onych, były niemniej celem iedynym usiłowań i chęci seymu terażniejszego.

Dla przekonania Europy całej, równie iak i Najjaśnieyszey Imperatorowey, że wolność narodu Polskiego zamiast poniesienia uszczerbków iakowych, przypisywanych widokom ambicyi mniemaney partyi panującej, znajduie owszem w przezornym stosunku praw nowych, mocną załtę od wszelkiej przemocy; dosyć będzie na prostym opisie sposobu postępowania i skutków czynności Stanow teraz zgromadzonych. Wyobrazii on ich ogół, równie daleki od wad nie legalności, iak od zarzutu niezgodności, z zasadami rządu wolnego.

Sejm dotąd trwający, zwołany pod ha-

Rzem szczęśliwym patryotyizmu, którego dzielności skutki w krotce się okazały, rozpoczął swoje czynności, wsparty zupełnym narodu zaufaniem, które wskazywało porę do udziałania pożytecznych w rządzie popraw; jakoż ta skwapliwie ujęta została. Lecz forma i obręby Seymu ordynaryjnego, z uskutecznieniem takowego zamiaru nie zgodne, były powodem do przemienienia go w konfederacki, sposobem znanym, i użytym nie raz w okolicznościach nie tak interessujących. Pomyślnie skutki takowego postępku, wkrótce dowiodły jego Przyzwoitość. Jednomyślność, pilny w deliberacyach postępek, duch braterskiego zaufania codziennie się bardziej rozkrzywiający, odkryły zmianę szczęśliwą w sposobie myślenia, y dyspozycjach Narodowych. Głos publiczności, pochwalając patryotyzm, który złączał wszystkie usiłowania dla dobra powszechnego, zachęcił prawodawców do naznaczenia czynnościom' swoim obszerniejszego zamiaru, niżeli go brzmienie aktu konfederacji ułożonego w początkowym wzroście życzeń ogólnych ulepszenia rządu, obeymować zdawało się.

Dla naturalnego związku między rozmaitemi materjami rządowemi, poprawy niektórych tylko szczegółów, byłyby w skutkach swoich mniej pożyteczne, i niesworne. Sprawiedliwość, Policya, Skarb, siła Kraiowa, równą ściągają attencyą, y zоста-

ły zgłębionemi. Głos approbacyi powszechney dawał się słyszeć w momencie zdecydowania kaźdey reformy, i onęż usprawiedliwiał. Po upłynieniu dwuletniego przeciągu czasu, wybor powtorny Reprezentantów, obiawiając tym uroczyściey wolą Narodu, zatwierdził czyny już dopełnione, i ulegalizował dalsze działania. Wkrótce umysły podwoynych Reprezentantów iednym się okazały tchnąć duchem. Połączenie chęci i zdań posłużyło naturalnie do zmocnienia systematu zamiarow patryotycznych. Im się więcej zdania przez obrady oświecały, i upowszechniały widoki, tym bardziey umysł kaźdego zbliżał się do przekonania, iż naylepsze Prawa uchibiłyby celu swey użyteczności, gdyby sposob exekucyi onych nie był wydoskonalonym, i gdyby nie została oddalona okazyja tych peryodycznych zamieszek, które ikutek naypożyteczniejszych ustaw niepewnemu podawały losowi. Wyniknął zatym plan Konstytucyi, na dniu 3. Maia uroczyście przyięty, a który w istocie swoiey był treścią projektu reformy rządu od Seymu nakazanego, i do deliberacyi Stanom przed 9. Miesiącami podanego.

Ustanawiając Polska sukcesyją Tronu, powodowana do tego była długim i nie-szczęliwym doświadczeniem zaburzeń towarzyszących bezkrólewiom: tych uchilenie, zdawało się interessom nawet sąsiedzkich Mo-

carstw dogodnie, oddalając na zawsze odradzające się źródło zatrudnień i emulacyi między Gabinetami pociąganiem do wpływów często poniewolnych y szkodliwych ich własney spokojności. Takowa obcym i krajowym interesom dogodność, zdawała się nadgradzać dostatecznie ofiarę z mniemanej prerogatywy, którey płonność y niebezpieczność, naytroskliwsze nawet oswoią wolność, y nayprzywiązane do rządu Republikantkiego Narody, uznały.

Z rozwagi tegoż doświadczenia, Narod poznał szkodliwości wynikające z wad składu władzy Wykonawczej, która w swoich podziałach postać tylko okazała mając, w skutkach była mało-czynną. Złożona teraz z pewnymi granicami w rękach Króla taż władza; nabyła właściwych iedności skutków, niemoże przecież być na złe użytą dla odpowiedzialności Ministrow, dostrzeganej przez zgromadzenie Prawodawcze zawsze gotowe do zapobieżenia przestępstwom teyże władzy, i poskromienia onych. Takowe systema, zmacniając siłę Rządową, ile tylko prawidła Republikantkie dozwolic mogą; równie dogadza i obcym względem, przez zapewnienie trwałości związkom politycznym Polki.

Tym sposobem Konstytucya 3. Maja, w samym przezornym umiarkowaniu prawideł, na których jest ugruntowaną, znajdzie obronę przeciw zarzutowi widokow samowładztwa, iakie niechętni dobremu rządo-

wi i nieprzwiązni szczęściu v spokoyności swoiey Oczyzny, rozsiewać usiłują dla wzruszenia troskliwości Narodu i obudzenia atencji sąsiedzkich Mocarstw. Nadaremnie oni starają się ten dzień pamiętny w czarney wystawiać postaci.

Jeżeli Patryotyzm, zajęty ważnością przedsięwziętego dzieła, równie iak boiżnią zostawienia intrydze w przewłocę z form zwyczajnych wynikającey, sposobności do zepsucia onegoż, nieprzywiązał się do ściślego zachowania niektórych z tych formalności; Sessya na dniu 5tyu Maia nayzupełniey tę nie dokładność poprawiła, nadając temu dziełu cechę rozważney iednomyślności. Wkrotce odgłos iednostayny pochwał rozległ się po całym Krolestwie, Różne zgromadzenia obywatelskie, różne zbiory osob, przestaly następnie Królowi, w pismach zapalem patryotyzmu tchnących, oświadczenia wdzięczności za dar konstytucyi gruntuiącey szczęście Narodu. Ta miłość oyczyny, prawdziwego iey dobra dostrzegająca, okazała się na Seymikach w sposobie zastanawiającym Europę całą. Wykonane dobrowolne przyśięgi na utrzymanie Konstytucyi, uchwalone uroczyscie podziękowania, i delegacye do Króla i do Stanow, przeświadczaia w iak wielkim to dzieło iest u Narodu szacunku, a te okazałe dowody nie są skutkiem influencyi iakiey uboczney, w małej liczbie niektórych Woiewodtw lub

Powiatow do ulegania ieyże przyzwyczajonych, lecz powszechney i jednofayney woli we wszystkich częściach Kraiu oznaką, i tego głębokiego uczucia, którego wydatna dzieł ość nigdy bydz nie mogła owocem intrygi przymusu, lub uwiedzenia. Okazały takowe czyny ściśle przywiązanie Narodu do Dzieła, w którym z przekonania widzi zagrunowanie swych swobod, swoiey pomysłności, i spokoyności.

Ten stan rzeczy, wiernie wystawiony, niszczy porozumienia o znajduiącey się w Polsce partyi, któraby podług wyrazow deklaracyi, celem uskutecznienia widokow własnego Panowania z krzywdą równości obywatelskiej, usiłowała wyobrażać Akt, którym Rossja zagwarantowała dawne Polski Konstytucye; iako iarzmo ciężące i obelżywe

Cały Narod Polski iedne ma tylko o naturze Gwarancyi zdanie, zgodne z znanimi principiami Prawa publicznego we wszystkich wiekach i Narodach. Skutki aktów takowych ściagać się tylko mogą do trzeciey strony, któraby chciała skrzywdzać iakowe Państwo w iego prerogatywach zagwarantowanych od innego Mocarstwa, i w tym przypadku Gwarancya stawia się mocną twierdzą spokoyności publiczney; każde inne tego obowiązku rozumienie, wyobrażałoby go iako przynoszący, zamiast użytecznego wspacia, niezgodne z niepodległością Naro-

du krepowanie. Przykład Imperyi Niemieckiego nie formuje excepcyi od tego powszechnie przyietego prawidła. Złożone z wielu Państw równie wolnych, równie niepodległych to Mocarstwo, znajduje w Gwarancyi wzajemney zatwierdzenie stałe Praw każdemu z nich właściwych, na przeciw wszelkim uzurpacyom drugiego. Przykład ten stosowany byź niemoże do Rzeczy Polskiej, iako iedno tylko ciało polityczne formującev. Akt Gwarancyi tyczący się tego Państwa, któryby mógł byź przeciwko niemu samemu użytym, wystawiałby w znaczeniu swoim i skutkach oczywistą przeciwność, tym bardziey, że tylko na rekwizycyą samey władzy legalney Rzeczy, Potencya gwarantująca w dopełnieniu obowiązkow gwarancyi, prawnie czynną byź może; inaczey, gdyby część iaka obywatelow, rządowi krajowemu niechętnych, mogła swoje przeciw niemuż oburzenie wspierać interwencyą obcą, pozor legalności mającą; gdyby głos nieukontentowania kilku osob, mógł sobie przywłaszczyć charakter reklamacyi Narodowej; takowe używanie Gwarancyi stałoby się narzędziem niszczącym wszelki porządek i obalającym spokojność publiczną.

W ciągu dalszym deklaracyi, umieszczone są po zarzutach obwiniających w ogólności sposób postępowania i czynności Seymu terażnieyszego, inne szczeguły, w

których się wydaie równie duch podstępnych insynuacyi, naturę onychże przeistaczających.

Wyślanie legacyi nadzwyczajney do Porty, wyobrażone tam iest iako dopełnione w celu zawarcia związku zaczepnego przeciw Rosyi. Wyprawa tego poselstwa w tymże samym czasie nastąpiła, kiedy i inne do wielu dworów Europeyskich, orazi Petersburgskiego zostały udeterminowane; a że ostatnie skutku nie wzięło, wiadomo, iż w tym nie iest rządu wina.

Zamiar iednostayny tych poselstw był, wystawić wszystkim dworom powody i widoki spokojne czynów seymowych, dążących iedynie do ulepszenia rządu wewnętrznego. Tymże duchem tchnęły Instrukcyje dane JPanu Potockiemu, wyślanemu do Porty. Negocyacye zaś, do iakich się przychilił potym, nie wynikały z iego pierwotnych instrukcyi.

Przybyły do Stambułu, znalazł w ministerium Ottomańskim determinacyą, nie tylko do odnowienia przyiaznych z Rzpltą związków, lecz nadto do połączenia się z nią ściślejszego. W śród wojny z Rosyą, Porta radaby była w alliancie z Polską znaleźć użyteczną dywersyą, y w tym celu czynione od niey propozycye wystawiały naypożyteczniejsze dla Polski widoki.

Stany Rzpltey uwiadomione o takich intencyach Porty, pamiętne przy tym

na swoje prawa, dawnemi traktatami warowane, do używania wolności handlowych istotnie Polszcze użytecznych; nie sądziły byź rzeczą przyzwoitą przez odrzucenie wszystkich Porty propozycyi, zamknąć sobie drogę do możności zrobienia korzystnych z nią układów. Instrukcye jednak przesłane w tey mierze posłowi Rzpłtey, obejmowały wszelkie warunki zdolne do zapewnienia korzyści dla Polski bez uszkodzenia interesom sąsiedzkim. Iakoż cały ciąg tey negocyacyi, w ktorey poseł Polski tyle z swojej strony w postępowaniu używał przezornej ostrożności, ile ministerium Ottomańskie okazywało się skwapliwym do skłonięcia go do swoich widokow, odkrywa raczey dowody względności Rzpłtey dla Najjaśniejszey imperatorowy, niżeli urazy przyczyne.

Okoliczność ewakuacyi woysk i magazynow Rossyiskich, uważana w Deklaracyi w widoku nieprzyjazni, zbliżona do epoki swojej, inną okazuje postać.

Był to czas krytyczny, w którym kray Rzepłtey zagrożonym się widział długim spokojności wewnętrzney zamieszaniami. Po nadeszłych z wielu razem mieśc raportach urzędowych, donoszących o pierwszych oznakach skłonności powszechney do buntu między chłopami obrządku Greckiego Unickiego, y Nie-Unickiego, w krotce liczne i iednostayne doniesienia o rozsze-

rzeniu się onego uwiadomiły. Oczywistość niebezpieczeństwa, nagliła do użycia prędkich, i silnych środków dla zapobieżenia onemuż. Zapewniono się z wyznania iednostaynego, niektórych schwytaných w różnych miejscach buntownikow, iż pierwsze podniety tego wzburzenia rzućane były, i rozniecane przez fanatyzm mnichow obrządku Greckiego Nie- Unickiego, z pomocą zwoszczyków, i innych poddanych Rossyjskich. Związek, iaki się okazywał w knowanym po różnych miejscach spisku, zagroził buntem powszechnym. W tey trwożącej pozycyi, przebywanie, i przechody częste woysk Rossyjskich, z okazyi konieczney z magazynami w Polsce ulokowanemi Kommunikacyi, stawały się słuszną przyczyną obawy, iżby przytomność tych woysk nie ośmieliła do buntów, skłonnego do uludzenia się pospolstwa, patrzącego na codzienne iegoż podniecanie przez poddanych Rossyjskich, i niełatwiała coraz większego tychże do Polski przybywania. Te Powody przynagliły do żądania, albo ewakuacyi zupełney woysk Rossyjskich z ich magazynami, albo obwarowania ich przechodu y przebywania w Polsce, w sposobie zabezpieczającym spokoyność kraiową.

Wysokie światło Nayaśnieyszey Imperatorowy, postrzeże w tym sposobie postępowania rządu Polskiego, raczey słusznhey niespokoyności, niżli niechęci dowody.

Taż sama troskliwość wskazała konie-

czną potrzebę użycia środków, poczytywanych w Deklaracyi za prześladowanie podanych Rosyjskich.

Dla zapobieżenia w początkach rozszerzaniu się buntu, trzeba było odkryć iegoż sprawców. Ci nie potrafili się długo ukryć przed pilnym śledzeniem; aże z pomiędzy schwytanych osob, kilka głów sprawiedliwości stały się ofiarą, te przykłady surowości, processem sądowym poprzedzone, wymuszone zostały potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, widocznie zagrożonego. Przypisywane sędziom użycie tortur dla wymuszenia zeznania występku, przeciw się zachowywanemu w Polsecze trybowi sądownictwa; Ludzkość równie w tym kraju, iako w innych oświeconych, zniosła ten barbarzyński zwyczaj. Zadne na takowy postepok zażalenie niedoszło wiadomości rządu, któryby był nieomieszkał przykładnego winnych ukarania. Łagodność i ludzkość, kierująca tegoż rządu działaniem, poddały mu nawet myśl przedsięwzięcia przezornych urządzeń w celu zapobieżenia wydarzyć się mogącym przypadkom, nie przyzwoicie użytym bądź mogącego rigoru sądowego przez pospiech, do iakiego wrazona powszechnie w umysłach niespokojność, przez oznaki pożaru wybuchnąć gotowego, mogła dać okazyą: Ustanowienie Deputacyi indagacyiney, dopełniło tego zamiaru; czynność iey, za obiekt miała przy-

tłumienie w pierwszych zrodła formującego się spisku, i uprzedzenie potrzeby użycia siły, pilność troskliwa też Deputacyi, usprawiedliwiła zaufanie publiczności. Poczynione do niej wielorakie zabiegi, ddały wkrótce obawę huntu, odeymując mu wszelką szerzenia się sposobność.

Przytrzymanie Archimandryty Słuckiego, było jednym z najpotrzebniejszych kroków. Wszystkie podeyrzenia, wszystkie pośladki ugruntowane na zeznaniach urzędowych, sציągaly się do jego osoby. Dostojność, którą posiadał w Hierarchii Nieunickiej w Polsce, zaufanie jakie miał u ludu tegoż obrządku, pomnażały obawę niebezpiecznej influencyi sposobu myślenia, o czym pisma przy nim znalezione powiększyły podeyrzenie.

Ten jest ogół postępku, do których ważność okoliczności przynaglała, a uczynione tu prawdziwe ich wyobrażenie, niszczy przypisywaną im niesłuszności cechę.

Przypadek partykularny wydarzony w Kaplicy Nieunitów, tym mniej ieszcze może mieć znaczenia. Nieuwaga Podchorążego i kilku żołnierzy, którzy też Kaplicę byź rozumieli domem prywatnym, iak inkwizyoya zaświadcza, była przyczyną ich błędu, który został dostatecznie pokromionym przez

dęgradacyą podchorążego, i surowe ukaranie żołnierzy. Fałszywe doniesienia, przydały temu zdarzeniu równie iak innym, okoliczności zaiętrzaiące umyśl Nayiaśnieyszey Imperatorowy.

Dotykaiąc iey delikatność, obiecywano sobie otworzyć drogę do iey przekonania. Lecz wysokość światła, która charakteryzuje tę Monarchinią, łatwo iey da rozeznać w tym wywodzie wielorakich okoliczności za powody urazy w oczach iey wystawionych, wszystko, cokolwiek im niechęć przydała nienawistnego, y zapewne za zgłębieniem ninieyszego przełożenia, intencye czyste Króla y Narodu Polskiego, pozyskaią u tey Monarchini też samą sprawiedliwość, która im iuż od całej Europy iest przyznana.

Lecz, gdyby mimo wszelkiego spodziewania, też intencye miłością pokoju i sprawiedliwości thnące, bezpieczeństwo iedynie i szczęście Kraiu Polskiego na celu maiące, mogły ieszcze bydź w złym widoku wzięte, gdyby reklamacye kilku osob nieukontentowanych, zykały przewagę w umyśle Nayiaśnieyszey imperatorowy nad widoczną oznakę ogolney woli Narodu, i gdyby Rzeczpospolita miała widzieć z żalem zaprzeczoną swoią Samowładność i Władzę legalną; Narod Polski, troskliwy o dobrą sławę w opinii Europy, w opinii fameyże Monarchini, która umie cenić szlachetne

uczucia ; niemogłby się wahać w wyborze między spokojnością podłego ulegania, a chlubną determinacją na wszelkie hazardy potrzebney Obrony. Dana w Warszawie dnia 1go. Czerwca 1794.

Na oryginale podpisano

Stanisław Nałęcz Małachowski, Referendarz
W. Koronny Seymowy i Konfederacyi
provincyi Kor: Marszałek.

Kazimierz Nestor Xiążę Sapięba General
Artylleryi i Marszałek Konfederacyi W.
X. Litewskiego.



<http://rcin.org.pl>

1302

F

XVIII-1-1302